

професію і самостійне набуття професійно-значущих знань, пізнавальна самостійність, сформованість умінь і навичок самостійної роботи, здатність до аналітичної діяльності, психофізіологічна готовність до здійснення самостійної навчальної діяльності.

Література

1. Дистервег А. Избр. пед. соч. – М., 1956. – С. 118.
2. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – Ростов н/Д.: Изд-во „Феникс”, 1997. – 480 с.
4. Ковалев А.Г. Личность воспитывает себя. – М.: Политиздат, 1983. – 256 с.
5. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 272 с.
6. Основы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 720 с.

С.В.Мантуленко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В статье рассматривается содержание понятия “готовность” к различным видам деятельности, и к профильному обучению. Представлены условия, которые будут позитивно влиять на формирование готовности будущих учителей к профильному обучению старшеклассников.

The article deals with the conception of readiness for different kinds of activities and professional oriented training. The conditions which will have a positive influence on forming of prospective teacher readiness for professional oriented training of senior pupils are submitted for consideration.

Процеси Європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Не стала винятком і освіта. Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній простір Європи, здійснюючи модернізацію освітньої діяльності

в контексті Європейських вимог Болонського процесу. У зв'язку з цим гостро постає проблема якості підготовки спеціалістів різноманітних областей професійної діяльності, зокрема підготовки педагогічних кадрів. Тому найважливішим завданням вищої педагогічної школи є підготовка фахівців з високим рівнем професіоналізму, здатних адаптуватися і активно діяти в умовах сучасної школи. Яка знаходиться сьогодні на порозі суттєвих змін, впровадження профільного навчання в старшій школі. Що здійснюється на основі розробленої Концепції профільного навчання в старшій загальноосвітній школі, базою для якої став Закон України „Про загальну середню освіту”, постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000р. №1717 „Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на 12-річний термін навчання [3].

Одним із показників високого рівня професіоналізму є готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності. Виходячи з цього, великого значення у вирішенні цієї актуальної проблеми набуває формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників.

У педагогіці проблема готовності випускника до окремих видів педагогічної діяльності розглядається у роботах багатьох вчених: Р.І.Пенькової (до роботи класного керівника), В.О.Сластьоніна, К.К.Платонова, А.Ф.Линенко, Є.Г.Шайн (до професійно-педагогічної діяльності), М.Н.Конишевої (до роботи з естетичного виховання), І.П.Федорова (до інноваційної діяльності), Л.В.Кондрашової (до вчительської діяльності), Л.В.Григоренко (до самостійної діяльності), В.В.Морозова (до діалогічного навчання) та інші.

Проблема формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання в умовах вищої педагогічної школи, досить нова, і поки що не знайшла всебічного відображення в психолого-педагогічній літературі.

Існують різні підходи у трактуванні поняття „готовність”. Так Н.Д.Левітов це поняття характеризує як „передстартовий стан” [6].

М.А.Котик у поняття „готовність” крім стійких рис особистості включає і ситуативні фактори спеціальних завдань, стосовно яких формується готовність [4]. М.І.Дьяченко,

Л.О.Кандибович, В.А.Пономаренко під готовністю розуміють активно діяльний стан особистості, що відбиває зміст завдання, яке поставлене, і умови майбутнього його виконання [2].

Отже „готовність” містить у собі усвідомлення завдання, моделей, ймовірної поведінки, визначення оптимальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвіднесенні з майбутніми труднощами і необхідністю досягнення визначених результатів.

Розглянемо це поняття у більш вузькому форматі “готовності до педагогічної діяльності”. У роботі В.О.Сластьоніна професійна готовність – це інтегральна якість особистості, початок формування якої лежить у підструктурі досвіду, тобто зумовлена в першу чергу знаннями, вміннями та настановами. А ядро професійної компетентності вчителя складає його психолого-педагогічна підготовка [7]. К.К.Платонов відмічав, що професійна готовність – це суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе підготовленою і здатною до виконання відповідної професійної діяльності і прагнуча її виконувати [6].

Найбільш повне визначення готовності випускника педагогічного вузу до вчительської діяльності дає Л.В.Кондрашова, зауважуючи на тому, що педагогічна діяльність розглядається як цілісний об’єкт дослідження, при чому увага приділяється не окремим її елементам, а тим взаємозв’язкам, які конструюють систему діяльності і є її суттєвими характеристиками. Такою системоутворюючою характеристикою є морально-психологічна готовність випускника педвузу до роботи.

Морально-психологічна готовність випускника педвузу до педагогічної праці – це складне сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості, які становлять основу установки майбутнього вчителя на усвідомлення функцій педагогічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з подоланням труднощів, які виникають при вирішенні професійних завдань та досягненні спланованих результатів [5].

Аналізуючи вище зазначенні поняття, слід зауважити, що підходи до визначення самої суті “готовності” досить

неординарні. Деякі вчені розглядають готовність як установку (школа Д.М.Узнадзе), якість особистості (К.К.Платонов), психічний стан (М.І.Дьяченко, Л.О.Кандибович), складне особистісне утворення (Л.В.Кондрашова і В.О.Сластьонін).

Розкриваючи специфіку окресленої нами проблеми, слід зазначити, що для визначення вихідних даних готовності до профільного навчання необхідно перш за все розкрити його теоретичні параметри.

Отже, з'ясуємо поняття „профільне навчання”. У „Концепції профільного навчання в старшій школі” воно трактується як вид диференційованого навчання, що передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення [3]. Існують і інші підходи до визначення поняття профільне навчання, наприклад: Б.Біляк розглядає профільне навчання як систему спеціалізованої підготовки старшокласників, направлену на те, щоб зробити процес їх навчання більш індивідуальним, таким, який би відповідав запитам і орієнтирам, здатним забезпечити свідомий вибір майбутньої професійної діяльності [1].

Зробивши детальний аналіз трактовки поняття “профільне навчання”, слід зазначити, що головною умовою профілізації сучасної школи є забезпечення таких умов в школах, щоб кожний учень знайшов себе, зрозумів до якої сфери діяльності він схильний, найбільш здібний.

Виходячи з “Концепції профільного навчання в старшій школі” основними завданнями профільного навчання є:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технічної компетенції учнів на професійному рівні,

спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності;

- забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю [3].

Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти.

Профіль навчання – це спосіб організації, диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів, він охоплює таку сукупність предметів як базові, профільні та курси на вибір; їх комбінація забезпечує гнучку систему профільного навчання, яка дає змогу старшокласникам обирати індивідуальну освітню програму.

Профільність навчання може бути реалізована як в межах одного навчального закладу так і в окремих класах або групах. Для учнів різних шкіл можуть створюватися міжшкільні профільні групи на базі міжшкільних навчально-виробничих комплексів, позашкільних навчальних закладів, професійно технічних навчальних закладів, в окремих школах, де можуть бути організовані профілі, такі, як технологічні, художньо-естетичні, спортивні. Профільні класи створюються за пропозицією ради загальноосвітнього навчального закладу на підставі рішення педагогічної ради за погодженням із місцевими органами державної виконавчої влади. Умовами для зарахування учнів до профільних класів є: бажання учнів, рекомендації психолога та конкурсної комісії, яка створюється у загальноосвітньому навчальному закладі. Будь-який старшокласник повинен мати можливість обирати ті предмети, вивчення яких він вважає потрібним для свого майбутнього.

В перспективності профільного навчання ніхто не сумнівається, але слід усвідомити, що перехід старшої школи на профільне навчання передбачає певні технології, спеціальну методику, що вимагає відповідної підготовки педагога. Мусить бути створене програмно-методичне забезпечення.

Досвід роботи вже створених закладів освіти нового типу (ліцеїв, гімназій, колегіумів), які зосереджують зусилля

учнів на поглибленому вивченні окремих предметів, котрі потрібні їм для подальшого навчання, свідчить про те, що такі навчальні заклади потребують спеціальної підготовки педагогічних кадрів.

Ми виходили з того, що в сучасних умовах профілізації старшої школи вчитель має не тільки сповіщати нову інформацію, систематизувати знання учня, набуті ним з різноманітних джерел, допомагати йому інтерпретувати їх для виконання навчальних завдань, самостійно здобувати й аналізувати інформацію, а й досягти високого рівня готовності до вирішення складних задач, обумовлених профілізацією старшої школи, усвідомлювати ті конкретні функції, які необхідні для керування цим процесом.

Таким чином, можна зробити висновок, що готовність майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників – це складне динамічне утворення психічних особливостей та моральних якостей особистості, що становлять основу професійної настанови на визначення оптимальних способів діяльності, на вирішення складних завдань, обумовлених профілізацією старшої загальноосвітньої школи та на усвідомлення конкретних педагогічних функцій по керівництву цим процесом.

Але не слід зводити суті цього поняття до єдиних проявів моральних чи психологічних якостей, властивостей особистості, чи проявів поведінки. Необхідно зазначити, що ступінь готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання буде залежати й від таких соціально-педагогічних характеристик особистості, як інтелектуальність, професійна ерудиція, комунікативність, рівень рефлексії, глибокі знання та педагогічні уміння, навички.

Зважаючи на думку І.М.Цимбалюка, котрий визначає професійну діяльність в умовах профільного навчання як складну організовану за особливими законами систему роботи вчителя [8], зауважимо, що для формування готовності до неї слід враховувати не тільки зовнішні критерії вчительської праці, а й неповторні форми організації діяльності, де б поєднувалися специфіка кожної конкретної ситуації, індивідуальні особливості самого вчителя, багатовимірні й різноманітні

характеристики учнів, реальні умови навчання, в тому числі вплив навколишнього середовища та багато інших параметрів. Саме вони зумовлюють потребу розгляду готовності з декількох боків: з одного боку готовності, яка включає в себе достатній рівень статистичних компонентів, психічних утворень, знань, умінь, навиків, тобто певний рівень професійно необхідного потенціалу, а з іншого боку – готовності як стану певної мобілізованості, функціональної настроєності на вирішення конкретних завдань за певних обставин.

З цього приводу М.І.Дьяченко, А.М.Столяренко виділяють два різновиди готовності: попередню, завчасну, потенційну та безпосередню, миттєву, ситуативну готовність [2].

Тому підготовка майбутніх вчителів повинна виступати як процес формування у них достатнього для професійної діяльності рівня попередньої готовності їхньої психіки та стійкої ситуативної готовності.

В результаті теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми ми виділили умови, котрі на нашу думку будуть позитивно впливати на формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників:

1. У вищих навчальних закладах педагогічного профілю передбачити підготовку педагогічних кадрів з урахуванням потреб профільної школи, внести необхідні зміни у навчальні плани спеціалістів та магістрів, планувати необхідну спеціалізацію студентів і магістерські програми з профільного навчання старшокласників.
2. Одержання вищої педагогічної освіти повинно бути за кількома освітніми галузями, передбаченими державним стандартом загальноосвітньої школи.
3. Необхідно педагогічну діяльність у вищій школі організувати таким чином, щоб студенти могли не тільки опанувати потік інформації, виробляти і закріплювати знання й уміння, перетворюючи їх в інструмент практичної дії, але й діяти в професійних ситуаціях, здійснюючи пошук способів творчого вирішення навчально-пізнавальних завдань, які поставлені перед ними.

4. Надзвичайно важливим завданням є формування стійкої потреби майбутніх вчителів у систематичній роботі над собою для вдосконалення морально-психологічних якостей.

Отже у професійній підготовці сучасного вчителя велике значення має формування готовності майбутніх педагогів до профільного навчання старшокласників. Існує багато наробок щодо формування готовності до різних видів педагогічної діяльності, однак немає цілісної науково обґрунтованої теорії формування готовності до профільного навчання старшокласників, що є педагогічною проблемою, яка потребує подальшого дослідження.

Література

1. Біляк Б. Профільне навчання в загальноосвітніх закладах // Директор школи, ліцею, гімназії.– 2003. – №4. – С. 44-47.
2. Дьяченко М.И., Кандилович Л.О., Пономаренко В.Л. Готовность деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект.– Минск: Университетское, 1985. – 206 с.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003, – №8. – С. 4-5.
4. Котик М.А. Психология и безопасность. – Таллин: Валгус, 1981. – 363 с.
5. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності.- К.: Вища школа, 1987. – 53 с.
6. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1985. – 256 с.
7. Сластьонін В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1973. – 160 с.
8. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці.– К.: Професіонал, 2004. – 147 с.